

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

**EMOCIONALNA INTELIGENCIJA I NEKI POKAZATELJI PRILAGODBE
KOD UČENIKA RANE ADOLESCENTNE DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr. Vesna Buško

Student: Ana Babić

Zagreb, lipanj 2004.

Sadržaj

SAŽETAK.....	3
1. UVOD.....	4
1.1. Emocionalna inteligencija u kontekstu teorija inteligencije.....	6
1.2. Modeli emocionalne inteligencije.....	9
1.2.1. Model Mayera i Saloveya.....	9
1.2.2. Golemanov model emocionalne inteligencije.....	14
1.2.3. Bar-Onov model emocionalne inteligencije.....	15
1.2.4. Zaključno o predstavljenim modelima emocionalne inteligencije.....	16
1.3. Načini mjerenja emocionalne inteligencije.....	17
1.3.1. Samoprocjene ispitanika.....	17
1.3.2. Procjene drugih ljudi.....	18
1.3.3. Neposredno procjenjivanje sposobnosti.....	18
1.4. Emocionalna inteligencija i različiti pokazatelji prilagodbe djece i adolescenata.....	21
1.5. Sociometrijski status.....	23
1.6. Školski uspjeh i emocionalna inteligencija.....	25
2. CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE.....	26
3. METODOLOGIJA.....	28
3.1. Ispitanici.....	28
3.2. Instrumenti.....	28
3.2.1. Test prepoznavanja emocija na licima osoba na fotografijama (FOTO).....	29
3.2.2. Test upravljanja emocijama (TUE).....	29
3.2.3. Procjene učenika (PRUPREP, PRUBRIN, PRURAZV, PRUIZRA, PRUZNAJ).....	30
3.2.4. Sociometrija (SCM).....	31
3.3. Pribor.....	32
3.4. Postupak.....	32
4. REZULTATI.....	34
5. RASPRAVA.....	40
6. ZAKLJUČAK.....	49
7. LITERATURA.....	51

SAŽETAK

U okviru ovog istraživanja pokušali smo mjeriti neke od faceta sposobnosti emocionalne inteligencije u okviru modela Mayera i Saloveya, utvrditi međusobne povezanosti takvih mjera, te ispitati koliko one doprinose objašnjenju školskog uspjeha i sociometrijskog statusa kod učenika rane adolescentne dobi.

U svrhu mjerenja sposobnosti emocionalne inteligencije konstruirali smo dvije mjere učinka, Test prepoznavanja emocija na fotografijama i Test upravljanja emocijama. Osim ovih mjera učinka upotrijebili smo i međusobne procjene učenika prema sposobnostima emocionalne inteligencije.

U istraživanju je sudjelovalo 180 učenika 7. i 8. razreda osnovne škole u Đakovu.

Analizom prikupljenih podataka dobiveni su ovi rezultati:

- a) Međusobne procjene učenika prema različitim sposobnostima emocionalne inteligencije su statistički značajno međusobno povezane u rasponu od $r=0.24$ do $r=0.79$. Njihove pojedinačne korelacije s mjerom prepoznavanja emocija na licu osobe nisu statistički značajne. Ta mjera također nije u korelaciji niti s mjerom upravljanja svojim i tuđim emocijama (TUE). Mjera upravljanja svojim i tuđim emocijama (TUE) je u niskoj statistički značajnoj korelaciji s vršnjačkim procjenama sposobnosti izražavanja osjećaja riječima i smirivanja svađe u razredu.
- b) Ženski ispitanici postigli su statistički značajno bolji rezultat na većini mjera emocionalne inteligencije osim na Testu prepoznavanja emocija i na procjenama sposobnosti razveseljavanja drugih.
- c) Ovaj skup prediktora statistički značajno doprinosi objašnjenju školskog uspjeha i sociometrijskog statusa, a značajnima su se u oba slučaja pokazala dva prediktora, procjene sposobnosti izražavanja osjećaja riječima i procjena sposobnosti smirivanja svađe u razredu, dok su se procjene sposobnosti razveseljavanja drugih pokazale kao značajan prediktor sociometrijskog statusa učenika.

Ključne riječi: emocionalna inteligencija, školski uspjeh, sociometrija

1. UVOD

Emocionalna inteligencija (EI) je relativno novo područje u psihologiji i novi predmet psihologijskih istraživanja. U posljednjih 12 godina uvelike privlači interes medija, postala je česta tema knjiga i časopisa, od kojih je najpoznatija ona Daniela Golemana, predavača na američkom sveučilištu Harvard i dopisnika New York Timesa, pod naslovom "Emocionalna inteligencija".

EI se prvi puta pojavila u znanstvenoj literaturi u ranim devedesetima, za što su zaslužni autori koncepta, Peter Salovey sa sveučilišta Yale i John D. Mayer sa sveučilišta New Hampshire. Oni su odredili EI kao skup sposobnosti koje bi trebale pridonijeti točnijoj procjeni i izražavanju svojih emocija, kao i procjeni tuđih emocija i uporabi osjećaja u motiviranju, planiranju i postignuću ciljeva u životu (Takšić, 1998). Dakle, EI označava tip inteligencije koji uključuje sposobnost procesiranja emocionalnih informacija (Roberts, Zeidner i Matthews, 2003).

Emocije su organizirani mentalni odgovor na događaj, a uključuju psihološki, iskustveni i kognitivni aspekt. Osobito je važno to što se emocije obično javljaju u kontekstu odnosa. Kako se mijenja odnos neke osobe prema drugoj osobi ili objektu, mijenja se i njezina emocija prema toj osobi ili objektu. Bilo da su ti odnosi stvarni, pohranjeni u sjećanju ili zamišljeni, popraćeni su osjetnim signalima koje nazivamo emocijama.

EI se odnosi na sposobnost prepoznavanja značenja emocija i njihovih veza, korištenja emocija kao temelja razumijevanja i rješavanja problema. Nadalje, uključuje korištenje emocija za poboljšanje kognitivnih aktivnosti (Mayer i dr., 1999, prema Mayer, Caruso, Salovey, i Sitarenios, 2001).

Sa stajališta emocionalne inteligencije, onaj tko posjeduje takve sposobnosti smatra se dobro prilagođenim i emocionalno vještim pojedincem, dok onaj tko ih ne posjeduje u dovoljnoj mjeri može biti oštećen u emocionalnom i socijalnom funkcioniranju (Mayer, DiPaolo i Salovey, 1990).

Koncept EI je nastavak jedne od dviju tradicija načina gledanja na odnos između emocija i logičkog mišljenja u psihologiji. Jedna tradicija zastupa stajalište da su emocije i logičko mišljenje oprečni jedno drugome, odnosno, da emocije ometaju, pogrešno usmjeravaju i općenito negativno utječu na pokušaje racionalnog funkcioniranja čovjeka. Nasuprot ovoj, druga tradicija zastupa stajalište da su emocije dio logičkog mišljenja i da općenito pridonose inteligenciji i uopće kvaliteti

funkcioniranja u mnogim aspektima života. Autori koncepta ističu da je vrlo važno razumjeti da emocionalna inteligencija ne isključuje inteligenciju, da ona ne predstavlja “pobjedu glave nad srcem” – to je jedinstveni spoj jednog i drugog. Emocionalna inteligencija kombinira afekt s kognicijom, emocije s inteligencijom (www.emotionaliq.com).

Postojeća istraživanja sugeriraju da će EI vjerojatno zauzeti mjesto uz druge važne psihologijske varijable kao prediktor različitih faktora uspješnosti na poslu, u školi i kod kuće. Npr. viši stupanj EI može predviđati smanjenu vjerojatnost poteškoća s drogama ili nasiljem (Brackett, 2001; Formica, 1988; Mayer, Perkins, Caruso i Salovey, 2001; Rubin, 1999; Salovey, Mayer, Caruso i Lopez, u tisku, prema Mayer, Salovey, Caruso i Sitarenios, 2001).

1.1. Emocionalna inteligencija u kontekstu teorija inteligencije

Opća inteligencija odnosi se na ukupan kapacitet osobe za prilagodbu kroz učinkovito mišljenje i procesiranje informacija (Roberts, Zeidner i Matthews, 2003). Postoje mnogobrojni pristupi i modeli koji pokušavaju opisati prirodu inteligencije i njezine funkcije. Neki od njih sadrže konstrukte koji su konceptualno povezani s konstruktom EI.

Jedan od takvih konstrukata je socijalna inteligencija, iz koje, prema mnogima, proizlazi EI (Roberts, Zeidner i Matthews, 2003). Još 1920.godine Thorndike je podijelio inteligenciju na apstraktnu (verbalnu), mehaničku (vidno – prostornu) i socijalnu. Socijalnu inteligenciju definirao je kao “sposobnost razumijevanja muškaraca i žena, dječaka i djevojčica – mudrog djelovanja u međuljudskim odnosima” (prema Papić, 2003).

Na temelju Thorndikeove apstraktno definicije socijalne inteligencije konstruiran je i standardizirani instrument za mjerenje individualnih razlika u ovom konstruktu. No, unatoč znatnom interesu i brojnim pokušajima da se definira i izmjeri socijalna inteligencija u proteklih osam desetljeća, ti su pokušaji bili neuspješni. Iako se definiranje činilo dovoljno lakim, mjerenje se pokazalo kao gotovo nesavladiv zadatak. Osim toga, socijalna inteligencija je proučavana manje od drugih vrsta inteligencije, jer se čini da ju je najteže teorijski i empirijski odvojiti od drugih (Mayer i Geher, 1996, prema Roberts, Zeidner i Matthew, 2003).

I u Sternbergovoj teoriji socijalna inteligencija zauzima svoje mjesto. Sternberg je, na temelju svojih istraživanja koja su pokazala da snalaženje u svakodnevnim situacijama zahtijeva drugačije sposobnosti od onih koje mjere klasični testovi inteligencije, uz analitičku i kreativnu inteligenciju u svoju teoriju uvrstio i praktičnu. On smatra da su sadržaj većine testova kojima se procjenjuje akademska inteligencija analitički problemi koji su jasno definirani, sadrže sve informacije potrebne da ih se može riješiti i imaju samo jedno rješenje do kojeg se može doći samo jednim putem. Za razliku od analitičkih problema, praktični problemi zahtijevaju prepoznavanje i formuliranje problema koji su slabo definirani, ne sadrže sve potrebne informacije, imaju više prihvatljivih rješenja, te zahtijevaju prethodno iskustvo, motivaciju i osobnu zainteresiranost.

Cantor i Kihlstrom (1985; prema Papić, 2003) predlažu socijalnu inteligenciju kao jedinstven konstrukt za razumijevanje ličnosti. Prema njihovom mišljenju rješavanje socijalnih problema središnji je proces koji podupire socijalno ponašanje. Mayer i Geher (1996) predlažu da se, umjesto da se zbog problema u definiranju i operacionalizaciji odustane od konstrukta socijalne inteligencije, socijalna inteligencija podijeli na emocionalnu i motivacijsku inteligenciju. Motivacijska inteligencija uključivala bi razumijevanje različitih oblika motivacije kao što su potreba za postignućem, pripadanjem i moći, kao i razumijevanje onoga što Sternberg i sur. (Takšić, 1998) nazivaju “znanje koje se podrazumijeva” (“tacit knowledge”) i definiraju kao “djelovanju usmjereno znanje naučeno bez neposredne pomoći drugih, koje osobi omogućuje postizanje ciljeva od osobne važnosti”. Emocionalna inteligencija uključivala bi prepoznavanje svojih i tuđih emocija, rezoniranje o emocijama i informacijama povezanih s njima, te procesiranje emocionalnih informacija kao dio opće sposobnosti rješavanja problema.

Koncept EI snažno se preklapa s Gardnerovom predodžbom socijalne inteligencije, koju je on odredio kao tip osobne inteligencije. On je, naime, u svoj model višestrukih inteligencija među sedam uvrstio i dva oblika osobnih inteligencija. Uz muzičku, tjelesno – kinestetičku, logičko – matematičku, lingvističku i spacijalnu, u kategoriju inteligencija svrstao je i interpersonalnu, te intrapersonalnu inteligenciju. Intrapersonalnu inteligenciju definirao je kao sposobnost pristupa u svoj emocionalni život, identificiranja, opisivanja i razlikovanja vlastitih osjećaja, te njihovog simboličkog predstavljanja. Interpersonalnu inteligenciju definirao je kao sposobnost prepoznavanja raspoloženja, namjera i želja drugih ljudi (Roberts, Zeidner, & Matthew, 2003).

Inteligencija u razumijevanju ponašanja i njegovog značenja pojavljuje se u Guilfordovom (1959) modelu inteligencije, koji se temelji na svim mogućim kombinacijama tri glavna faktora: a) operacije (kognicija, memorija, divergentna produkcija, konvergentna produkcija i evaluacija); b) sadržaji (figuralni, semantički, simbolički i ponašajni) i c) produkti (jedinice, klase, relacije, sustavi, transformacije i implikacije). Dakle, svaka se intelektualna aktivnost sastoji od sadržaja, operacija i produkata. Svaka od četiri vrste inteligencije (odnosno kategorije sadržaja informacija) obuhvaća po 30 sposobnosti (6 produkata puta 5 operacija). Figuralni, semantički i simbolički sadržaj u velikoj mjeri se odnosi na apstraktni materijal

sadržan u standardnim testovima inteligencije. Međutim, ponašajnu domenu zanemarili su konvencionalni testovi i čini se da je povezana sa socio – emocionalnom inteligencijom. Posebice, EI se preklapa sa kognicijom bihevioralnog sadržaja (sposobnost identifikacije unutarnjeg stanja pojedinca, interpretacija posljedica socijalnog ponašanja, itd.). Čestice testa formirane za mjerenje tih sposobnosti podsjećaju na bihevioralne mjere EI. Od 30 mogućih faktora socijalne inteligencije istraživanja Guilforda i suradnika potvrdila su postojanje njih 12, koji se odnose na kogniciju i divergentnu produkciju (Petroska-Beška, 1987, prema Takšić, 1998.).

EI možemo smjestiti i u teoriju o fluidnoj i kristaliziranoj inteligenciji koju su predložili Cattell (1971), Horn (1988) i njihovi suradnici. Istraživači smatraju da EI čini dio kristalizirane inteligencije, a svoje mišljenje temelje na pretpostavci da se procjena, ekspresija, regulacija i korištenje emocija razvijaju kroz iskustvo i socijalnu interakciju na isti način kao i drugi psihološki procesi koji čine kristaliziranu inteligenciju (Roberts, Zeidner, & Matthew, 2003).

1.2. Modeli emocionalne inteligencije

Neke konceptualizacije emocionalne inteligencije su prilično široke i uključuju raspon adaptivnih karakteristika povezanih sa emocijama, dok druge naglašavaju kognitivne elemente, kao što su olakšavanje rasuđivanja i pamćenja. Nadalje, istraživači su konceptualizirali EI i kao sposobnost i kao crtu ličnosti (Schutte i sur., 2001).

Mayer, Caruso i Salovey (1999,2000, prema Roberts, Zeidner i Matthew, 2003) su upozorili da je potrebna pažljiva analiza da bi se utvrdilo što jest, a što nije dio EI. Mayer i sur. napravili su razliku između različitih modela EI koja se javljaju u stručnoj literaturi tako što su ih podijelili u dvije skupine:

- a) modeli mentalnih sposobnosti – fokusiraju se na sposobnost procesiranja afektivnih informacija
- b) mješoviti modeli – konceptualiziraju EI kao raznolik konstrukt koji uključuje aspekte ličnosti, kao i sposobnost zamjećivanja, obrade, razumijevanja i upravljanja emocijama, te motivacijske faktore i afektivne dispozicije.

1.2.1. Model Mayera i Saloveya

Model koji se najčešće navodi u radovima posvećenima temi emocionalne inteligencije, a emocionalnu inteligenciju tretira kao skup mentalnih sposobnosti je model Mayera i Saloveya. U svojoj prvoj verziji iz 1990. godine uključivao je tri razine sposobnosti, a to su:

- a) procjena i izražavanje emocija kod sebe i kod drugih
- b) regulacija emocija kod sebe i drugih
- c) uporaba emocija u adaptivne svrhe

Opisani model imao je uglavnom heurističku vrijednost, te predstavlja prvi pokušaj konceptualizacije ovog konstrukta. Pokušao je integrirati spoznaje iz različitih područja psihologije. Bitno je da sposobnosti koje sadrži uključuju

konceptualno srodne procese obrade emocionalnih informacija, te da su neophodne za minimalnu razinu kompetentnosti i inteligentnog funkcioniranja (Takšić, 1998).

Prva definicija emocionalne inteligencije koju su predstavili autori ovog modela je bila da je to “sposobnost praćenja svojih i tuđih osjećanja i emocija, i upotreba tih informacija u razmišljanju i ponašanju.” (Salovey i Mayer, 1990).

Nakon nekoliko godina istraživanja i teorijskog usavršavanja prvobitnog modela emocionalne inteligencije, isti autori su objavili drugu verziju konstrukta u koju su unijeli neke promjene, te su i predložili revidiranu definiciju prema kojoj “emocionalna inteligencija uključuje sposobnosti brzog zapažanja, procjene i izražavanja emocija; sposobnost uviđanja i generiranja osjećanja koja olakšavaju mišljenje; sposobnosti razumijevanja emocija i znanje o emocijama; i sposobnost reguliranja emocija u svrhu promocije emocionalnog i intelektualnog razvoja” (Mayer i Salovey, 1996).

Druga verzija konstrukta proširena je za jednu razinu sposobnosti i prikazana u obliku dijagrama, tako da su četiri ogranka dijagrama poredana od jednostavnijih psiholoških procesa prema višim, psihološki objedinjenim procesima. Svaki ogranak ima četiri reprezentativne sposobnosti. Sposobnosti koje se javljaju na razmjerno ranom stupnju razvoja nalaze se na lijevoj strani ogranka, a one koje se razvijaju kasnije, na desnoj. Od ljudi visoke emocionalne inteligencije očekuje se da brže napreduju kroz spomenute sposobnosti i da ih svladaju u većem broju (Salovey i Sluyter, 1997).

Na slici 1. prikazan je taj model.

U nastavku su opisane pojedine razine sposobnosti koje su predstavljene u modelu Mayera i Saloveya.

A) Percepcija, procjena i izražavanje emocija

Ova najniža razina predstavlja sposobnosti i vještine osobe da točno uoči emocionalni obrazac. Tako djeca već nauče identificirati vlastita i tuđa emocionalna stanja, te ih razlikovati. Kako dijete raste, ono imaginativno pripisuje osjećaje i živim i neživim pojavama. To imaginativno mišljenje može pomoći djetetu izvoditi opće zaključke od sebe prema drugima.

Slika 1. Revidirani model emocionalne inteligencije Mayera i Saloveya, 1997. (Mayer i Salovey, 1997)

4. razina: REFLEKSIVNA REGULACIJA EMOCIJA U PROMOCIJI EMOCIONALNOG I INTELEKTUALNOG RAZVOJA			
sposobnost otvorenosti za osjećaje – za one ugodne kao i za one neugodne	sposobnost refleksivnog uživanja ili odvajanja od emocija ovisno o procjeni informativnosti ili korisnosti	sposobnost refleksivnog praćenja emocija u odnosu na sebe i druge kao prepoznavanje toga koliko su tipične, jasne, utjecajne ili odmjerene	sposobnost upravljanja svojim i tuđim emocijama ublažavajući neugodne i pojačavajući ugodne emocije, bez umanjivanja ili prenaglašavanja informacija koje prenose
3. razina: RAZUMIJEVANJE I ANALIZA EMOCIJA: UPORABA EMOCIONALNIH ZNANJA			
sposobnost imenovanja emocija i prepoznavanje odnosa između riječi i samih emocija (npr. između sviđati i voljeti)	sposobnost interpretiranja značenja koje emocije prenose (npr. da je tuga povezana s gubitkom)	sposobnost razumijevanja složenih osjećanja (npr. istovremeni osjećaj ljubavi i mržnje)	sposobnost prepoznavanja vjerojatnih prijelaza između emocija – kao prijelaz iz ljutnje u zadovoljstvo ili ljutnje u stid
2. razina: EMOCIONALNA FACILITACIJA MIŠLJENJA			
emocije određuju mišljenje tako da usmjeravaju pažnju na važne informacije	emocije su dovoljno jasne i dostupne tako da pomažu prosuđivanju i pamćenju događaja koji su u vezi sa različitim emocijama	promjene raspoloženja mijenjaju perspektivu pojedinca od optimistične do pesimistične, potičući razmatranja različitih pogleda na istu situaciju	emocionalna stanja olakšavaju pristupe specifičnim problemima: radost olakšava induktivno mišljenje i kreativnost
1. razina: PERCEPCIJA, PROCJENA I IZRAŽAVANJE EMOCIJA			
sposobnost zapažanja emocija u nečijem tjelesnom stanju, osjećajima i mišljenju	sposobnost zapažanja emocija kod drugih ljudi, u umjetničkim djelima, jeziku i ponašanju	sposobnost točnog izražavanja emocija, kao i izražavanja potreba povezanih s tim emocijama	sposobnost razlikovanja točnog od netočnog, odnosno iskrenog od lažnog izražavanja emocija

Zrela osoba zna brižljivo pratiti unutarnje osjećaje. Primjereno razvijena i samostalna osoba u razvoju počinje ocjenjivati emocije gdje god se one mogu izraziti – u drugih ljudi, u arhitekturi, umjetničkim djelima, itd.

Ova razina sposobnosti uključuje i mogućnost preciznog izražavanja osjećaja i potreba koje okružuju te osjećaje. A budući da emocionalno inteligentni pojedinci poznaju izražavanje i očitovanje emocija, oni su ujedno i osjetljivi i na manipulativne izraze (Salovey i Sluyter, 1997).

Ukratko, ovaj aspekt EI utječe na svjesnost pojedinca o vlastitim emocijama i mislima koje se tiču emocija, na njihovo međusobno razlikovanje, te sposobnost adekvatnog izražavanja emocija (Roberts, Zeidner i Matthew, 2003).

B) Emocionalna facilitacija mišljenja

Ova druga razina uključuje sposobnosti da se emocije koriste na načine koji olakšavaju intelektualne procese. Emocije uvode prioritete u mišljenje time što usmjeravaju pozornost na važne informacije. One su dovoljno živopisne i dostupne, pa ih se može prizvati po potrebi kao pomoć u prosudbi i pamćenju događaja. Ako se uspijemo uživjeti u neki događaj ili osjećanja osoba čiju priču pratimo, moći ćemo se lakše snaći i odlučiti (za povoljniji ishod) u sličnim situacijama u kojima se kasnije nađemo u životu (Takšić, 1998).

Promjene raspoloženja mijenjaju pojedinčevu perspektivu od optimistične do pesimistične, te potiču da se uzimaju u obzir različita stajališta. Različite vrste raspoloženja olakšavaju različite vrste posla i različite oblike zaključivanja (Salovey i Sluyter, 1997).

Ukratko, ova komponenta EI uključuje asimiliranje osnovnih emocionalnih iskustava u mentalni život (Mayer, Caruso i Salovey, 1999, 2000). Stavljanje emocija u funkciju cilja je neophodno za selektivnu pažnju, samomotrenje, samomotiviranje, itd. (Roberts, Zeidner i Matthew, 2003).

C) Razumijevanje i analiziranje emocija; korištenje emocionalnog znanja

Treća razina uključuje sposobnosti razumijevanja emocija i upotrebe emocionalnog znanja. Tako dijete počinje primjećivati sličnosti i razlike između simpatije i ljubavi, netrpeljivosti i bijesa itd. Kasnije se javlja i sposobnost tumačenja značenja koje emocije prenose s obzirom na odnose, npr. da tuga prati gubitak, te sposobnost razumijevanja složenih osjećaja. Dijete uočava da se u nekim situacijama mogu istovremeno javiti i suprotne emocije (npr. ljubav i mržnja), te da se kombinacijom različitih emocija dobivaju nove kvalitete (npr. nada je spoj vjere i optimizma).

Kod zrelih pojedinaca se javlja sposobnost prepoznavanja vjerojatnih prijelaza između emocija, kao što je prijelaz iz bijesa u zadovoljstvo ili iz bijesa u stid. Poznavanje tijeka razvoja osjećajnosti u međuljudskim odnosima bitan je element emocionalne inteligencije.

Emocionalna znanja se počinju stjecati u djetinjstvu i usavršavaju se cijelog života, a ljudi se obično slažu u svojim mišljenjima o tome što izaziva pojedine emocije (Salovey i Sluyter, 1997).

Ukratko, ova komponenta se odnosi na zamjećivanje zakonitosti pojavljivanja specifičnih emocija, a također i razumijevanje emocionalnih problema, kao što je znanje o tome koje su emocije slične i u kojim su relacijama (Roberts, Zeidner i Matthew, 2003).

D) Refleksivna regulacija emocija u svrhu emocionalnog i intelektualnog razvitka

Najsloženija razina emocionalne inteligencije je svjesna regulacija emocija koja vodi emocionalnom i intelektualnom napretku.

Temeljna sposobnost na ovoj razini je otvorenost prema osjećajima, bili oni ugodni ili neugodni. Jedino ako je osoba svjesna svojih osjećaja i otvorena prema njima, može o njima nešto i naučiti.

Kako dijete raste, ono se uči socijaliziranju emocija, odnosno selektivnom izražavanju emocija ovisno o informacijama i prosudbi o svrhovitosti, odnosno socijalnim normama. Dakle, razvija se sposobnost refleksivnog uključivanja u emocije ili isključivanja iz njih, ovisno o procjeni njihove informativnosti ili korisnosti. Osoba koja posjeduje ovu sposobnost je emocionalno zrela osoba koja u različitim situacijama reagira adekvatnije i "hladne glave".

Ova razina emocionalne inteligencije uključuje i sposobnost refleksivnog praćenja emocija u odnosu na sebe i druge, kao što su prepoznavanje koliko su one jasne, tipične, utjecajne ili razborite, odnosno meta – evaluaciju.

Najsloženija sposobnost najviše razine emocionalne inteligencije, prema ovom modelu, je sposobnost upravljanja emocijama u sebi i drugima ublažavanjem negativnih emocija i pojačanjem ugodnih, a da se ne umanji ili prenapregne informacija koju one prenose.

Ovaj aspekt poboljšava socijalnu adaptaciju i rješavanje problema, jer uključuje znanje o tome kako se smiriti nakon stresnih osjećaja ili kako ublažiti stresne emocije kod drugih ljudi (Roberts, Zeidner i Matthew, 2003).

Pored ovog modela koji EI tretira prvenstveno kao skup mentalnih sposobnosti, bit će ukratko opisana i dva tzv. mješovita modela koji osim sposobnosti uključuju i neka druga nekognitivna svojstva – Golemanov iz 1995.g. i Bar-Onov iz 1997. g.

1.2.2. Golemanov model emocionalne inteligencije

Daniel Goleman je izdvojio neke dijelove teorije Mayera i Saloveya i pretvorio ih u bestseler s naslovom “Emocionalna inteligencija”. On je proširio značenje termina izvan njegovog originalnog značenja i definirao emocionalnu inteligenciju kao:

- poznavanje vlastitih emocija
- upravljanje emocijama
- samomotiviranje
- prepoznavanje emocija u drugima
- snalaženje u vezama

Tako su u Golemanov model emocionalne inteligencije uključeni konstrukti poput optimizma, motivacije, svjesnosti, socijalne kompetencije, te specifične socijalne i komunikacijske vještine.

1.2.3. Bar-Onov model emocionalne inteligencije

Prema Reuven Bar-Onu emocionalna inteligencija uključuje “niz personalnih, emocionalnih i socijalnih kompetencija i vještina koje utječu na nečiju sposobnost da uspije u suočavanju sa zahtjevima i pritiscima okoline.”(Bar-On, 1997.)

Njegov koncept emocionalne inteligencije uključuje:

- intrapersonalne komponente
 - a) emocionalna samosvijest
 - b) upornost
 - c) samopoštovanje
 - d) samoaktualizacija
 - e) nezavisnost
- interpersonalne komponente
 - a) empatija
 - b) interpersonalni odnos
 - c) socijalna odgovornost
- komponente prilagodljivosti
 - a) rješavanje problema
 - b) objektivnost u procjeni
 - c) fleksibilnost
- komponente upravljanja stresom
 - a) tolerancija na stres
 - b) kontrola poriva
- komponente općeg raspoloženja
 - a) sreća
 - b) optimizam

1.2.4. Zaključno o predstavljenim modelima emocionalne inteligencije

Za razliku od modela Mayera i Saloveya koji tretira EI kao skup mentalnih sposobnosti, modeli Golemana i Bar-Ona osim sposobnosti uključuju i različite aspekte ličnosti, motivacijske faktore, vještine snalaženja u interpersonalnim odnosima, različite socijalne vještine i sl. Neki autori smatraju da su takvi mješoviti modeli emocionalne inteligencije preširoki, te da nije opravdano neintelektualne karakteristike nazivati inteligencijom. Zbog toga se upotreba modela Mayera i Saloveya u istraživanjima emocionalne inteligencije čini znanstveno opravdanijom.

Bez obzira na određene različitosti u pristupu konceptu EI, opća ideja navedenih autora je zajednička: “Procesiranje emocionalnih informacija je: a) drugačije prirode i relativno neovisno o sposobnostima koje se vezuju uz tradicionalno shvaćanje intelektualnih potencijala, b) posebna klasa sposobnosti, a ne sustav preferiranih ponašanja i c) važna specifična determinanta uspjeha u mnogim područjima života, koja “može biti važnija od IQ” (Goleman, 1997.)” (Kulenović i sur, 2001).

1.3. Načini mjerenja emocionalne inteligencije

Emocionalna inteligencija je često, kao i mnogi drugi psihologijski konstrukti, u literaturi nejasno definirana, te tako izaziva znatnu zbrku među istraživačima u području (Roberts, Zeidner i Matthew, 2003).

Budući da predloženi modeli emocionalne inteligencije pretpostavljaju da su to višestruke sposobnosti, potrebno je bilo iznaći način i metodu procjene svake od njih. Najviše pokušaja mjerenja EI učinili su autori koncepta, Mayer i Salovey. Oni su također postavili i kriterije kako ju je moguće valjano mjeriti i procjenjivati. Istraživanja emocionalne inteligencije odvijaju se uglavnom na tri načina:

1. neposrednim procjenjivanjem sposobnosti
2. samoprocjenama ispitanika
3. procjenama drugih ljudi

1.3.1. Samoprocjene ispitanika

Samoprocjene se konstruiraju da bismo pomoću njih procijenili vjerovanja i percepcije pojedinca o kompetencijama u specifičnim područjima. Rane skale emocionalne inteligencije su uključivale upotrebu takvih mjera. No, one se nisu pokazale osobito korisnima. Pronađeno je da većina skala samoprocjene emocionalne inteligencije ima slabu pouzdanost. Istraživanje Daviesa i suradnika je pokazalo da se emocionalna inteligencija mjerena samoprocjenama ispitanika ne može razlikovati od osobina ličnosti jer samoprocjene emocionalne inteligencije visoko koreliraju s faktorima ličnosti.

Samoprocjene se oslanjaju na samorazumijevanje osobe. Ako su samoprocjene netočne, ove mjere sadrže informacije koje se odnose na samopercepciju osobe, a ne na stvarnu razinu EI.

Još neke od poteškoća sa samoprocjenama su što one često nisu dostupne svjesnoj interpretaciji, podložne su utjecaju cijele skale na pojedine odgovore, na njih utječe faktor socijalne poželjnosti odgovora, te su podložne upravljanju impresijama i varanju.

Istraživanja su utvrdila prilično skromne povezanosti između samoprocjena i stvarnih mjera sposobnosti. Metaanalizom 55 studija Mabe i West (1982.) su utvrdili

korelaciju od 0.34 između samoprocjena inteligencije i objektivnih rezultata testova inteligencije.

1.3.2. Procjene drugih ljudi

Procjene drugih ljudi su rijetko korištena mjera emocionalne inteligencije, vjerojatno zbog svojih brojnih nedostataka. Najveći je, naravno, taj što procjene tuđeg ponašanja jako ovise o percepciji opažачa.

U kontekstu emocionalne inteligencije, ako procjenjivač posjeduje nisku razinu emocionalne inteligencije, tada njegovi odgovori neće biti valjani, jer on neće znati procijeniti emocionalnu inteligenciju druge osobe.

Osim toga, procjenjivač posjeduje vrlo malu količinu informacija koja isključuje stvarne misli i osjećaje druge osobe. Na njegove procjene mogu utjecati neke osobine procjenjivane osobe, koje nisu u vezi s emocionalnom inteligencijom, npr. simpatičnost, ljepota, dob, komunikativnost i sl.

Autori koncepta smatraju da procjene drugih ljudi nemaju svoje mjesto u pokušajima mjerenja sposobnosti emocionalne inteligencije i da nam one pružaju samo zanimljivu informaciju o tome kako nas drugi vide, odnosno kako doživljavaju naše vještine (prema www.emotionaliq.com).

No, mi smatramo da je vrijedno provjeriti možemo li procjenama drugih ljudi zahvatiti određene facete emocionalne inteligencije i na temelju njih predviđati neke aspekte prilagodbe učenika.

1.3.3. Neposredno procjenjivanje sposobnosti

Neposredno procjenjivanje emocionalne inteligencije obavlja se pomoću psihologijskih instrumenata koji izravno mjere sposobnost osobe za rješavanje problema (npr. identificiranje emocija na licu, slici ili u nekoj priči), a odgovor ispitanika dostupan je za evaluaciju u odnosu na neki kriterij. Kako je emocionalna inteligencija definirana kao skup sposobnosti, ovakvo procjenjivanje je nužno primjenjivati, no testovi su malobrojni i nedovoljno provjereni. Prvi takav instrument konstruirali su autori koncepta emocionalne inteligencije, operacionalizirajući kroz

Multi-Factor Emotional Intelligence Scale (MEIS; Mayer, Caruso i Salovey, 1999) svoj, prethodno opisani, model EI. Nedavno su razvili i Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT; Mayer, Caruso i Salovey, 2000.).

U MSCEIT-u se od ispitanika traži da:

- a) identificiraju emocije u izrazima lica i slikama
- b) generiraju raspoloženje i rješavaju određene probleme u tom raspoloženju
- c) definiraju uzroke različitih emocija i razumiju progresiju emocija
- d) odrede kako najbolje uključiti emocije u mišljenje u situacijama koje se odnose na njih same ili na druge ljude.

Postoje znatne teškoće u određivanju točnih, odnosno netočnih odgovora u ovakvim testovima. Za to se mogu koristiti tri načina bodovanja, odnosno tri vrste kriterija, a to su:

1. KONSENZUS - primjenom ovog kriterija točan odgovor je onaj koji je odabrala većina ispitanika. Npr., ako se grupa slaže da lice (ili slika, glazbeni odlomak i sl.) izražava emociju sreće ili tuge, tada taj odgovor postaje točan. Prikladnost korištenja ovog kriterija temelji se na evolucijskim i kulturološkim nalazima koji potvrđuju konzistentnost informacija koje signaliziraju emocije (Bar-On, 1997; Mayer, Caruso i Salovey, 1999). No na takav način određivanja točnog odgovora u testovima emocionalne inteligencije mogu utjecati iskrivljena kulturološka vjerovanja, pa u najgorem slučaju takvo bodovanje jednostavno može indicirati stupanj slaganja s kulturološkim ili spolnim stereotipima.
2. MIŠLJENJE STRUČNJAKA (*expert thinking*)– sud o točnom odgovoru donose stručnjaci koji se bave emocijama (npr. psihijatri, psiholozi i sl.), a pri tome se koriste svojim profesionalnim iskustvom. Dakle, točnim odgovorom se smatra onaj kojeg je izabrao stručnjak. Međutim, istraživači su se složili da procjene stručnjaka ne moraju biti pouzdaniji indikator točnog odgovora od konsenzusa grupe (Legree, 1995, prema Roberts, Zeidner i Matthew, 2003).
3. MIŠLJENJE CILJNE OSOBE (*target scoring*)- točan odgovor određuje osoba koja je uključena u neku emocionalnu aktivnost (npr. pisanje pjesme, sviranje, slikanje), a procjenjivač procjenjuje što ta osoba osjeća. Drži se da ta osoba ima više informacija nego što je dostupno vanjskom promatraču (Bar-On, 1997; Mayer, Caruso i Salovey, 1999, 2000; Mayer i Geher, 1996, prema Roberts,

Zeidner i Matthew, 2003). Ovakav način određivanja točnog odgovora dobiva malo pažnje u istraživanjima, vjerojatno zato jer je prikladan samo za zadatke identificiranja emocija, a ne i za više razine emocionalne inteligencije.

Vjerojatnost da postoji vjerodostojan standard za evaluaciju odgovora ovisi o prirodi čestice testa emocionalne inteligencije. Kao i kod kognitivnih sposobnosti, čestice se mogu odnositi na različite stupnjeve apstrakcije od sirovih podataka. Tako emocionalna inteligencija može biti procijenjena kroz procese nižeg reda, u koje svrstavamo osjete i percepciju, kao što je detekcija prisutnosti emocija na licu prezentiranom tahistoskopski ili odlučivanje imaju li dvije riječi istu ili sličnu valenciju. A u isto vrijeme se čestice testa emocionalne inteligencije mogu odnositi na procese mišljenja višeg reda, kao što je izbor kako se suočiti sa stresnom izjavom. Čini se da je temeljne sposobnosti moguće najobjektivnije procijeniti. U tom slučaju se mišljenje stručnjaka čini prikladnim i nema mjesta za konsenzus. No bodovanje čestica kojima ispitujemo sposobnost upravljanja emocijama je složenije, jer se određene emocionalne reakcije mogu procijeniti samo prema osobnim i društvenim standardima.

Mayer i njegovi suradnici su se složili da se određivanje točnog odgovora pomoću mišljenja stručnjaka i pomoću konsenzusa preklapaju do određenog stupnja, te zato što se konsenzus pokazao kao pouzdanija mjera i iz njega proizlazi bolja faktorska struktura, trebalo bi ga koristiti (Mayer i sur., 2003).

1.4. Emocionalna inteligencija i različiti pokazatelji prilagodbe djece i adolescenata

Oni koji pišu o emocionalnoj inteligenciji obično pretpostavljaju da je visoka razina emocionalne inteligencije povezana s uspjehom u važnim aspektima života, kao što su obrazovanje, posao i odnosi s ljudima. Goleman tako navodi da brojni dokazi potvrđuju da osobe koje imaju visoko razvijene emocionalne sposobnosti, koje dobro poznaju i upravljaju vlastitim osjećajima i koje iščitavaju i učinkovito reagiraju na osjećaje drugih, imaju prednost u svim područjima (Goleman, 1995). No, kako emocionalna inteligencija još uvijek nije dovoljno istražena, ne zna se puno o tome što ona predviđa. U nastavku su prikazani rezultati nekih istraživanja koja su ispitivala povezanost sposobnosti emocionalne inteligencije s različitim kriterijima prilagodbe u djece i adolescenata.

Poznati su rezultati nekoliko istraživanja koja su ispitivala povezanost percepcije emocija iz neverbalnog sadržaja s različitim kriterijima.

U ispitivanjima više od sedam tisuća osoba u SAD-u i osamnaest drugih zemalja, među prednostima sposobnosti iščitavanja osjećaja iz neverbalnih znakova bila je i bolja emocionalna usklađenost, veća popularnost, veća otvorenost i veća senzibilnost. U ispitivanju tisuću jedanaestero djece, oni koji su pokazali sposobnost iščitavanja osjećaja iz neverbalnih znakova bili su u svojoj školi među najomiljenijim učenicima i među emocionalno najstabilnijom djecom. Oni su također bili bolji učenici premda im, u prosjeku, kvocijent inteligencije nije bio veći od kvocijenta u djece koja su bila manje umješna u čitanju neverbalnih poruka. Štoviše, ispitivanja dječje neverbalne osjetljivosti su pokazala da oni koji pogrešno tumače emocionalne znakove u školi često postižu rezultate koji su lošiji u odnosu na potencijal iskazan u ispitivanjima kvocijenta inteligencije (Goleman, 1995). U jednom istraživanju se pokazalo da mladi koji imaju teškoća sa zakonom često nisu stekli vještine percepcije emocija (McCown, Johnson i Austin, 1986, prema Mayer, Di Paolo i Salovey, 1990).

Također se ispitivala povezanost nekih sposobnosti emocionalne inteligencije i agresivnog ponašanja u djece. U nekoliko istraživanja se pokazalo da djeca koja iskazuju veće količine agresivnog ponašanja imaju više teškoća u prepoznavanju i upravljanju svojim emocijama. Među djecom školske dobi, viši stupanj eksternalizirajućih simptoma je bio povezan sa smanjenom sposobnošću pronalaženja primjera prošlih emocionalnih iskustava i manje prikladnim primjerima osjećaja

(Cook, Greenberg i Kusche, 1994, prema Bohnert, Crnic i Lim, 2003). Neka istraživanja pokazuju da djeca koja iskazuju visok stupanj agresivnog ponašanja imaju teškoća u regulaciji svojih emocija (Shields i Cicchetti, 1998, prema Bohnert, Crnic i Lim, 2003).

U istraživanju povezanosti između emocionalne inteligencije i upotrebe cigareta i alkohola u ranoj adolescenciji, rezultati su pokazali da je emocionalna inteligencija u negativnoj korelaciji s upotrebom cigareta i alkohola (Trinidad i Johnson, 2000).

Pretpostavka je da emocionalno kompetentna djeca upravljaju svojim postupcima, mislima i osjećajima na prilagođen i fleksibilan način u raznim kontekstima, iskazuju samoeфикаsnost, samopouzdanje i osjećaj povezanosti s drugima (Salovey i Slyter, 1999), te možemo pretpostaviti da su i bolje prihvaćena od strane vršnjaka, što ćemo provjeriti u ovom istraživanju.

1.5. Sociometrijski status

Socijalni status pokazuje kako neka grupa prihvaća osobu i kako je osoba socijalno adaptirana grupi. Socijalna adaptiranost se, između ostalog utvrđuje i različitim sociometrijskim postupcima. U takve tehnike ubrajamo sociometrijski test kao sredstvo za proučavanje obiteljskih, radnih i školskih grupa. Sociometrijski test omogućuje da se odredi prihvaćenost pojedinca u grupi. Prednost ovog testa pred psihometrijskim testovima je u tome što umjetne situacije zamjenjuje prirodnim situacijama koje se javljaju u svakodnevnom životu.

Sociometrijsku metodu je razvio J. L. Moreno 1934. godine. Prema njemu sociometrija ima nekoliko funkcija, a to su:

1. Sociometrija predstavlja istraživačku tehniku koja služi kako bi se proučila organizacija grupe ili grupa;
2. Sociometriju shvaća kao dijagnostičku proceduru kojom se treba odrediti položaj pojedinca u grupi i položaj grupe u široj društvenoj zajednici;
3. Sociometrija uključuje i psihoterapijsku tehniku koja pomaže pojedincu ili grupi da se bolje prilagode.

U najjednostavnijem obliku sociometrijski upitnik sadrži pitanja upućena svakom članu grupe da označi među ostalim članovima grupe one s kojima bi želio sudjelovati u nekoj aktivnosti ili one s kojima ne bi.

Aktivnosti za sudjelovanje u kojima se ispituje odnos prihvaćanja ili odbijanja nazivamo sociometrijskim kriterijima. U sociometrijskom ispitivanju se može koristiti jedan ili više kriterija. Kriteriji moraju biti logični i moraju se odnositi na aktivnosti značajne za pojedinca.

Ispitivanje se provodi u malim grupama, a uvjet za primjenu je da se djeca međusobno poznaju i da su zajedno provela određeno vrijeme. Poželjno je da ispitivanje bude anonimno.

Sociometrijski položaj pojedinca u grupi može se odrediti pomoću tri vrste informacija. To su pozitivna, negativna biranja i neutralni glasovi.

Postoje različiti sociometrijski postupci kao što su, npr.:

1. Tehnika imenovanja – od pojedinca se traži da imenuje određeni broj članova grupe koji mu se jako sviđaju ili ne sviđaju. Broj biranja može biti ograničen (npr. 3 ili 5 mogućih biranja) ili neograničen.
2. Tehnika rangiranja – od pojedinca se traži da prema nekom kriteriju poreda sve članove grupe.
3. Tehnika usporedbe u parovima – pojedincu se iznesu imena dvoje članova iz grupe i on mora izabrati onoga tko mu se više sviđa. Nakon procjene svih mogućih parova dobije se rezultat koji pokazuje koliko se pojedincu sviđa svaki član grupe.

Podaci dobiveni sociometrijskim ispitivanjem mogu se prikazati kvantitativno (sociometrijskim matricama, te grupnim i individualnim indeksima) i grafički (sociogramom). U slučaju većih grupa sociogram je nepregledan, te se ne koristi.

Sociometrijski upitnik je vrlo prilagodljiv različitim grupama i koristi se u različitim područjima ljudske djelatnosti: u industriji, školama, domovima, vojnim jedinicama itd. Primjenjuje se svugdje gdje su neki kolektiv ili grupa nastali ili bi ih trebalo formirati unutar jednog šireg, već nastalog, kolektiva.

U ovom istraživanju sociometrijski upitnik je upotrijebljen kao jedan od kriterija prilagodbe djece rane adolescentne dobi, odnosno kao mjera prihvaćenosti u grupi vršnjaka. Ako pretpostavimo da su sposobnosti emocionalne inteligencije nužne za razvijanje različitih emocionalnih i socijalnih vještina koje osiguravaju veći sociometrijski status u grupi vršnjaka, odnosno da pojedinci koji imaju razvijenije sposobnosti emocionalne inteligencije imaju i veći kapacitet za razvoj socijalnih vještina, tada možemo očekivati da razina sposobnosti emocionalne inteligencije objašnjava dio varijance sociometrijskog statusa učenika u razredu.

1.6. Školski uspjeh i emocionalna inteligencija

Istražujući faktore koji određuju školsko postignuće najviše se ispitivala inteligencija učenika, no utvrđeno je da ona objašnjava samo dio varijance. U traženju drugih faktora koji bi mogli utjecati na uspjeh djece u školi, istraživali su se socijalni faktori, kao što je obiteljsko porijeklo i socio-ekonomski status, faktori ličnosti i motivacijski faktori. Cattell, Sealy i Sweny (1966) su se bavili ispitivanjem povezanosti školskog uspjeha s faktorima ličnosti i motivacije, te su pronašli da od ukupne varijance školskog postignuća testovi inteligencije objašnjavaju između 21-23%, motivacijske osobine 23-27%, a crte ličnosti 27-36%.

U novije vrijeme javila se ideja da bi se barem dio uspješnosti u području školskog i profesionalnog uspjeha mogao objasniti emocionalnom inteligencijom. Još je Kahneman (1973) tvrdio da to koliko je osoba u stanju držati pod kontrolom ostale, za osnovnu aktivnost irelevantne misli i događanja utječe na uspjeh u obavljanju osnovne aktivnosti (Takšić, 1998). Goleman također opisuje važnost upravljanja emocijama za uspjeh u školi: «Razmjeri do kojih emocionalna uzrujanost može utjecati na mentalni život za učitelje nisu ništa novo. Učenici koji su nervozni, ljutiti ili deprimirani ne uče; osobe koje su obuzete ovim stanjima ne primaju informacije na učinkovit način ili s njima postupaju lošije. Snažne negativne emocije prebacuju pozornost na njihove vlastite preokupacije, ometajući pokušaje da se usredotoče na nešto drugo.» (Goleman, 1995, str).

U okviru modela Mayera i Saloveya, logika u osnovi pretpostavke da bi sposobnosti emocionalne inteligencije mogle imati pozitivne učinke na uspjeh u školi temeljila se uglavnom na dijelu modela koji razrađuje način na koji emocije facilitiraju mišljenje (razina B). Takšić je u svom istraživanju došao do zaključka da varijable emocionalne inteligencije značajno dodatno doprinose objašnjenju školskog uspjeha. Varijable emocionalne inteligencije su povećale za 13.5% postotak varijance školskog uspjeha objašnjene općom inteligencijom (Takšić, 1998).

Općenito govoreći, čimbenik osobnosti objašnjava samo mali dio životnih priča, pa bi se doprinos emocionalne inteligencije od 10% u razjašnjavanju toga mogao smatrati vrlo velikim (Salovey i Sluyter, 1999).

2. CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE

Unatoč naglom porastu broja istraživanja koja ispituju koncept emocionalne inteligencije, malobrojna su ona koja opravdavaju njegovo uvođenje u znanstvenu psihologiju. Cilj ovog istraživanja je dodatno razjasniti koncept emocionalne inteligencije i utvrditi pridonosi li on objašnjenju prilagodbe kod učenika rane adolescentne dobi. Za kriterije prilagodbe izabrali smo školski uspjeh i sociometrijski status učenika, kao mjeru prihvaćenosti u grupi vršnjaka.

Rana adolescentna dob je period intenzivnog razvoja pojedinca, pa tako i na emocionalnom planu, te se smatra periodom povećane emocionalne osjetljivosti. Zbog toga bi emocionalna inteligencija mogla imati veće značenje za prilagodbu u toj dobi, no malobrojna su istraživanja koja to ispituju.

U svrhu ispitivanja sposobnosti emocionalne inteligencije na ovoj dobnoj skupini, operacionalizirali smo neke od sposobnosti emocionalne inteligencije u okviru modela Mayera i Saloveya. Ispitali smo sposobnost prepoznavanja emocija na licu osobe i upravljanje svojim i tuđim emocijama. Kao dodatnu mjeru sposobnosti emocionalne inteligencije upotrijebili smo procjene učenika u razredu.

Obzirom da je poznato da su žene više usmjerene na emocije od muškaraca, više ih pokazuju i razgovaraju o njima, te da u ovoj dobi djevojčice prednjače u razvoju, također smo željeli provjeriti razliku između djevojčica i dječaka u ovoj dobi prema sposobnostima emocionalne inteligencije.

U skladu sa ciljevima istraživanja postavljeni su slijedeći problemi:

1. Ispitati međusobnu povezanost različitih pokazatelja sposobnosti emocionalne inteligencije definiranih kao: prepoznavanje emocija na licu osobe na fotografiji, upravljanje svojim i tuđim emocijama u situacijama naglašenih emocija i međusobne procjene učenika u razredu prema sposobnostima emocionalne inteligencije.
2. Ispitati postoji li razlika između rezultata muških i ženskih sudionika na različitim pokazateljima sposobnosti emocionalne inteligencije.
3. Ispitati mogućnost predviđanja školskog uspjeha i sociometrijskog statusa na temelju pojedinačnih pokazatelja sposobnosti emocionalne inteligencije.

Očekujemo pozitivnu međusobnu povezanost različitih pokazatelja sposobnosti emocionalne inteligencije, što bi govorilo u prilog konceptu emocionalne inteligencije.

Također očekujemo statistički značajnu razliku između rezultata muških i ženskih ispitanika na različitim pokazateljima sposobnosti emocionalne inteligencije.

Očekujemo da se na temelju pokazatelja sposobnosti emocionalne inteligencije može predvidjeti u određenoj mjeri školski uspjeh i sociometrijski status učenika rane adolescentne dobi.

3. METODOLOGIJA

3.1. Ispitanici

Ispitanici su učenici svih sedmih i osmih razreda OŠ “Vladimir Nazor” u Đakovu, ukupno četiri sedma i četiri osma razreda. Razredi variraju po broju učenika od 19 do 31. Od ukupno 180 ispitanika 97 je dječaka i 83 djevojčice, odnosno 85 učenika sedmog razreda i 95 učenika osmog razreda. Od 85 učenika sedmog razreda 41 su djevojčice, a 44 dječaci, a od 95 učenika osmog razreda, 42 su djevojčice, a 53 dječaci.

Dob ispitanika varira između 12 i 15 godina, u prosjeku 13.58 godina.

Tablica 1. Broj ispitanika po spolu i razredu

	7. raz.	8. raz.	ukupno
M	44	53	97
Ž	41	42	83
ukupno	85	95	

3.2. Instrumenti

Instrument korišten u istraživanju konstruiran je u svrhu ovog istraživanja. Sastoji se od četiri dijela. Prva dva dijela su operacionalizacije nekih od sposobnosti emocionalne inteligencije u kontekstu modela Mayera i Saloveya, točnije sposobnosti prepoznavanja emocija na licu osobe i sposobnosti upravljanja svojim i tuđim emocijama. Treći dio predstavlja dodatnu mjeru emocionalne inteligencije, međusobne procjene učenika u razredu prema nekim sposobnostima emocionalne inteligencije. Četvrti dio je sociometrijski upitnik. U daljnjim poglavljima bit će detaljno opisani dijelovi upotrijebljenog instrumenta.

3.2.1. Test prepoznavanja emocija na licima osoba na fotografijama (FOTO)

Da bismo ispitali sposobnost prepoznavanja emocija na licu osobe, ispitanicima smo grafoskopski prezentirali fotografije koje prikazuju lica osoba koje izražavaju neke od emocija. Od ukupno dvanaest fotografija šest je prikazivalo žensku osobu (radi se o istoj osobi) koja izražava jednu od ovih emocija: sreća, tuga, strah, ljutnja, gađenje i iznenađenje. Drugih šest fotografija prikazivalo je mušku osobu koja izražava te iste emocije. Prije ovih 12 fotografija ispitanicima je prezentirana probna fotografija koja je prikazivala osobu ženskog spola koja izražava emociju sreće. Za svaku fotografiju ispitanici su u svom protokolu imali tablicu u koju su unosili svoje procjene. Svaka tablica (ukupno njih 13) je u koloni s lijeve strane sadržavala imena gore navedenih 6 emocija, a na desnoj strani uz svaku emociju skalu od 1 do 5 na kojima su ispitanici procjenjivali prisutnost svake pojedine emocije na licu osobe. Broj 1 na skali je označen kao *nije izražena*, a broj 5 kao *u potpunosti je izražena*. Zadatak ispitanika je bio procijeniti na skali od 1 do 5 u kojoj mjeri je svaka od ponuđenih emocija (sreća, tuga, strah, ljutnja, gađenje i iznenađenje) prisutna na licu osobe na fotografiji. Prezentacija svake fotografije je trajala dok svi ispitanici u razredu nisu izvršili svoju procjenu. Fotografije su prezentirane slijedećim redoslijedom: iznenađenje (Ž), ljutnja (M), ljutnja (Ž), gađenje (M), tuga (Ž), iznenađenje (M), sreća (Ž), strah (M), gađenje (Ž), tuga (M), strah (Ž) i sreća (M).

Ukupni rezultat u ovom testu je zbroj pojedinačnih rezultata, a pojedinačni rezultat predstavlja točnost procjene za svaku emociju na svakoj fotografiji. Ukupni broj čestica u ovom testu je 72 (12 fotografija x 6 emocija). Kriterij točnosti odgovora je mišljenje ciljne osobe, odnosno mišljenje osobe koju fotografija prikazuje. Točnom odgovoru (u potpunosti je prisutna ili nije prisutna) pridruženo je dva boda, susjednoj procjeni (u većoj mjeri je prisutna ili prisutna je u manjoj mjeri) jedan bod, a ostalim procjenama nula bodova.

3.2.2. Test upravljanja emocijama (TUE)

Da bismo ispitali sposobnost upravljanja emocijama razvili smo instrument koji se sastoji se od opisa zamišljenih situacija u kojima se javljaju različite emocije. Pri odabiru čestica ovog testa trudili smo se pronaći situacije karakteristične za ovu dob, a

isto tako i postići da se one odnose na različite aspekte upravljanja emocijama. Tako se od ukupno šest situacija tri odnose na upravljanje svojim emocijama, a tri na upravljanje tuđim emocijama. Također se od šest situacija četiri odnose na upravljanje negativnim emocijama, odnosno ublažavanje negativnih emocija, a dvije na upravljanje pozitivnim emocijama, odnosno na zadržavanje pozitivnih emocija. Glavni likovi u tri situacije su osobe muškog spola, a u tri situacije osobe ženskog spola.

Ispod kratkog opisa situacije navedeno je četiri mogućnosti na koji način bi se mogla ponašati osoba u opisanoj situaciji. Mogućnosti navedene ispod opisa situacije razlikuju se, prema sudu osoba koje su konstruirale instrument* po korisnosti za osobe u toj situaciji, a zadatak ispitanika je bio da za svaku od mogućnosti procijene koliko je korisna za osobu ili osobe u toj situaciji na skali od 1 do 5 gdje je 1 označeno kao *potpuno beskorisno*, a 5 kao *jako korisno*.

Ukupni rezultat u ovom testu predstavlja zbroj pojedinačnih rezultata, odnosno točnosti procjene korisnosti svake navedene mogućnosti. Ukupni broj čestica u testu je 24 (6 situacija x 4 mogućnosti). Kriterij točnosti odgovora je mišljenje stručnjaka. Točnoj procjeni pridruženo je dva boda, susjednoj procjeni jedan bod, a ostalim procjenama nula bodova.

3.2.3. Procjene učenika (PRUPREP, PRUBRIN, PRURAZV, PRUIZRA, PRUZNAJ)

Ovaj dio obuhvaća međusobne procjene učenika u razredu po nekim aspektima emocionalne inteligencije, ukupno njih 5. Pri odabiru sposobnosti važno je bilo odabrati one koje su prikladne za procjenu učenika, odnosno djeci ove dobi razumljive i prepoznatljive. Sposobnosti po kojima su učenici procjenjivali jedni druge su: prepoznavanje kako se drugi osjećaju (PRUPREP), briga za osjećaje drugih (PRUBRIN), razveseljavanje drugih kad se loše osjećaju (PRURAZV), izražavanje osjećaja riječima (PRUIZRA) i smirivanje situacije kad dođe do svađe u razredu (PRUZNAJ).

* kao sud stručnjaka pri ocjenjivanju učinka u ovom testu korišten je sud osoba koje su konstruirale instrument, tj. autorice i mentorice ovog rada

Zadatak ispitanika je bio da za svaku navedenu sposobnost navede po tri učenika iz svog razreda koji se najviše ističu u tim sposobnostima, odnosno najbolji su u razredu u navedenoj sposobnosti i po tri učenika koji se najmanje ističu u toj sposobnosti, odnosno najlošiji su u njoj.

Za svaku sposobnost svaki ispitanik ima po jedan rezultat koji je formiran prema slijedećoj formuli:

$$1+ \frac{\text{broj pozitivnih biranja} - \text{broj negativnih biranja}}{\text{ukupni broj biranja}}$$

Na taj način izbjegnuto je dobivanje negativnih rezultata, a teorijski mogući rezultati su se kretali od 0 do 2, u slučaju da su svi procjenjivači osobu svrstali među najспособnije.

Način procjenjivanja sposobnosti emocionalne inteligencije, kao i formiranje ukupnog rezultata na temelju procjena napravljeni su po uzoru na istraživanje Papića iz 2003.g.

3.2.4. Sociometrija (SCM)

U sociometrijskom upitniku korištena je tehnika imenovanja, te ograničen broj pozitivnih i negativnih biranja. Sadržavao je tri kriterija, dva emocionalna i jedan funkcionalni. Zadatak učenika je bio da navedu imena po tri učenika iz razreda s kojima bi željeli sjediti u klupi (emocionalni kriterij), sudjelovati u školskom projektu (funkcionalni kriterij) i ići na izlet (emocionalni kriterij), i po tri učenika iz razreda s kojima ne bi željeli sjediti u klupi, sudjelovati u školskom projektu i ići na izlet.

Za svakog ispitanika formiran je rezultat za svaki od kriterija, na isti način kao i kod procjena po sposobnostima. Zbog visokih međusobnih korelacija između rezultata na različitim kriterijima sociometrije, formiran je jedan ukupni rezultat koji predstavlja zbroj rezultata na različitim kriterijima.

3.3. Pribor

Za svakog ispitanika korišten je protokol koji se sastoji od pet dijelova:

1. opća uputa i opći podaci o ispitaniku
2. uputa za Test procjene emocija na licima osoba na fotografijama i tablice za procjene svake pojedinačne fotografije
3. uputa za Test upravljanja emocijama i opisi pojedinačnih situacija i mogućnosti kako bi se osoba mogla ponašati u tim situacijama
4. uputa za međusobne procjene učenika i protokol za procjene
5. Sociometrijski upitnik s uputom

Za prezentaciju fotografija upotrebljavan je grafoskop i prozirnice sa fotografijama lica.

Za formiranje rezultata međusobnih procjena učenika u razredu prema sposobnostima emocionalne inteligencije i sociometrijskog ispitivanja korištene su tablice.

3.4. Postupak

Ispitivanje je provedeno u razdoblju od 1. do 12. ožujka 2004. godine, grupno za svaki razred, tijekom jednog školskog sata. Prije toga je provedeno probno ispitivanje u kojem su kao ispitanici sudjelovali učenici šestog razreda (dva muška i dva ženska) i pomoćnik koji je mjerio vrijeme potrebno za provedbu svakog dijela testiranja. Svrha probnog ispitivanja bila je provjeriti razumiju li ispitanici upute za pojedine testove, procijeniti motivaciju za sudjelovanje u ispitivanju, te procijeniti vrijeme potrebno za provedbu ispitivanja.

Ispitivanja je provela autorica ovog rada koju su ispitanici poznavali kao zaposlenika Škole.

Na početku testiranja zamolili smo ispitanike za pomoć, te pročitali opću uputu kojoj je svrha bila ukratko obrazložiti svrhu istraživanja i način provedbe testiranja, te motivirati ispitanike za sudjelovanje u ispitivanju. Naglašeno je da će se prikupljeni podaci koristiti isključivo za znanstvene analize, te da će biti zaštićeni uz poštivanje strogih pravila profesionalne etike.

Nakon toga su ispitanici u svoje protokole upisali opće podatke. Zatim je naglas pročitana uputa za Test prepoznavanja emocija na licima na fotografijama, nakon koje je slijedila prezentacija pojedinačnih fotografija. Pri stavljanju fotografije na grafoskop naglasili smo broj fotografije da bi ispitanici svoje procijene unijeli u ispravnu tablicu. Prezentacija svake fotografije je trajala dok i posljednji ispitanik nije u tablicu upisao svoje procjene za tu fotografiju.

Prije svakog slijedećeg dijela ispitivanja pročitana je naglas uputa za svaki dio i učenici su nakon pročitane upute ispunjavali dio protokola na koji se odnosila pročitana uputa.

Naknadno su iz imenika prikupljeni podaci o prosječnim ocjenama učenika na polugodištu.

4. REZULTATI

Prije rezultata koji se odnose na postavljene probleme, prikazane su prosječne vrijednosti, raspšenja i Cronbachov alfa koeficijenti pouzdanosti za sve varijable korišene u istraživanju (N=180).

Provjerili smo i normalitete distribucija Kolmogorov-Smirnovljevim testom. Dobiveni rezultati se nalaze u Tablici 2. Možemo vidjeti da se samo distribucija rezultata varijable PRUZNAJ statistički značajno razlikuje od normalne distribucije na nivou značajnosti od 1%.

Tablica 2. Osnovni statistički parametri za sve varijable u istraživanju (N=180)

VARIJABLA	M	σ	Broj čestica	α	z	p
FOTO	91.439	19.4503	72	0.9151	0.794	0.554
TUE	23.983	5.0323	24	0.5103	1.061	0.210
PRUPREP	0.998	0.2098	1	-	1.361	0.049
PRUBRIN	0.996	0.2196	1	-	1.397	0.040
PRURAZV	1.003	0.1999	1	-	1.089	0.187
PRUIZRA	0.999	0.1980	1	-	1.258	0.084
PRUZNAJ	1.002	0.2354	1	-	1.623	0.010
OCJENA	4.014	0.7450	1	-	1.260	0.084
SCM	3.013	0.6169	1	-	1.106	0.173

Legenda: z – Kolmogorov-Smirnovljeva z-vrijednost

p – razina značajnosti (distribucije koje se značajno razlikuju od normalne otisnute su masnim slovima)

1. PROBLEM

Ispitati međusobnu povezanost različitih pokazatelja sposobnosti emocionalne inteligencije definiranih kao: prepoznavanje emocija na licu osobe na fotografiji (FOTO), upravljanje svojim i tuđim emocijama u situacijama naglašenih emocija (TUE) i međusobne procjene učenika u razredu prema sposobnostima emocionalne inteligencije (PRUPREP, PRUBRIN, PRURAZV, PRUIZRA i PRUZNAJ).

Da bismo odgovorili na ovaj problem izračunali smo korelacije između varijabli koje predstavljaju različite pokazatelje sposobnosti emocionalne inteligencije. Korelacije su prikazane u Tablici 3.

Tablica 3. Korelacije između različitih pokazatelja sposobnosti emocionalne inteligencije

	FOTO	TUE	PRUPREP	PRUBRIN	PRURAZV	PRUIZRA	PRUZNAJ
FOTO	1						
TUE	0.039	1					
PRUPREP	0.075	0.134	1				
PRUBRIN	0.109	0.124	0.792**	1			
PRURAZV	-0.012	0.092	0.308**	0.239**	1		
PRUIZRA	0.002	0.262**	0.626**	0.537**	0.434**	1	
PRUZNAJ	-0.041	0.173*	0.557**	0.539**	0.440**	0.496**	1

Legenda: * - korelacija je statistički značajna na razini od 5%

** - korelacija je statistički značajna na razini od 1%

Možemo vidjeti da varijabla FOTO koja predstavlja rezultat u Testu prepoznavanja emocija na licima osoba na fotografijama ne korelira statistički značajno niti s jednom drugom mjerom sposobnosti emocionalne inteligencije. Taj rezultat je neočekivan, a bit će komentiran u raspravi.

Varijabla TUE koja predstavlja rezultat u Testu upravljanja emocijama statistički značajno korelira s dvije komponente učeničkih procjena, PRUIZRA (procjena sposobnosti izražavanja osjećaja riječima) i PRUZNAJ (procjena sposobnosti smirivanja situacije kad dođe do svađe u razredu). Korelacije su niske i upućuju na

blagu povezanost između navedenih varijabli. Korelacije s ostalim mjerama sposobnosti emocionalne inteligencije nisu statistički značajne.

Sve varijable koje se odnose na učeničke procjene različitih sposobnosti emocionalne inteligencije (PRUPREP, PRUBRIN, PRURAZV, PRUIZRA i PRUZNAJ) međusobno koreliraju na razini značajnosti od 1%. Korelacije variraju u rasponu od 0.239 do 0.792, a najveće su između procjene brige za osjećaje drugih (PRUBRIN) i procjene sposobnosti prepoznavanja kako se drugi osjećaju (PRUPREP), te procjene sposobnosti prepoznavanja kako se drugi osjećaju (PRUPREP) i procjene sposobnosti izražavanja osjećaja riječima (PRUIZRA).

2. PROBLEM

Ispitati postoji li razlika između rezultata muških i ženskih ispitanika na različitim pokazateljima sposobnosti emocionalne inteligencije.

Da bismo odgovorili na ovaj problem testirali smo upotrebom t-testa značajnost razlika između rezultata muških i ženskih ispitanika na različitim pokazateljima sposobnosti emocionalne inteligencije. Rezultati su prikazani u Tablici 4.

Tablica 4. Razlike između dječaka i djevojčica na različitim pokazateljima sposobnosti emocionalne inteligencije

	DJEČACI		DJEVOJČICE		t	df	p
	M	σ	M	σ			
FOTO	90.196	19.6424	92.892	19.2398	-0.927	178	0.355
TUE	22.763	5.0079	25.410	4.7009	-3.636	178	0.000
PRUPREP	0.934	0.1842	1.074	0.2136	-4.724	178	0.000
PRUBRIN	0.903	0.1648	1.105	0.2267	-6.873	178	0.000
PRURAZV	0.999	0.2253	1.006	0.1670	-0.233	177	0.816
PRUIZRA	0.924	0.1663	1.087	0.1969	-6.008	178	0.000
PRUZNAJ	0.968	0.2691	1.041	0.1825	-2.092	178	0.038

Legenda: p – razina značajnosti (razlike koje su statistički značajne otisnute su masnim slovima)

Vidimo da se rezultati dječaka i djevojčica na većini mjera sposobnosti emocionalne inteligencije statistički značajno razlikuju i to u korist djevojčica.

Razlike nema u rezultatima Testa prepoznavanja osjećaja na licima osoba na fotografijama i rezultatima dobivenih na temelju međusobnih učeničkih procjena sposobnosti razveseljavanja drugih kad se loše osjećaju. Djevojčice imaju bolje rezultate u Testu upravljanja emocijama ($p < 0.01$), te više rezultate na procjenama sposobnosti prepoznavanja kako se drugi osjećaju ($p < 0.01$), brige za osjećaje drugih ($p < 0.01$), sposobnosti izražavanja osjećaja riječima ($p < 0.01$) i sposobnosti smirivanja svađe u razredu ($p < 0.05$).

3. PROBLEM

Ispitati mogućnost predviđanja školskog uspjeha i sociometrijskog statusa na temelju pojedinačnih pokazatelja sposobnosti emocionalne inteligencije.

Na ovaj problem pokušali smo odgovoriti računanjem korelacija nezavisnih varijabli s kriterijskim varijablama i regresijskom analizom za svaku kriterijsku varijablu.

Pojedinačno će biti prikazani rezultati za svaku kriterijsku varijablu.

Tablica 6. Rezultati regresijske analize za kriterijsku varijablu školskog uspjeha zajedno s korelacijama između prediktorskih varijabli i kriterija

PREDIKTORSKE VARIJABLE	r	β	p
FOTO	-0.052	-0.060	0.329
TUE	0.119	0.035	0.578
PRUPREP	0.433**	-0.056	0.604
PRUBRIN	0.434**	0.162	0.110
PRURAZV	0.223**	-0.080	0.254
PRUIZRA	0.577**	-0.491	0.000
PRUZNAJ	0.426**	0.166	0.041
R=0.619		R²=0.383	korigirani R²=0.358

Legenda: r – koeficijenti korelacije

β – standardizirani β koeficijenti

p – razina značajnosti (masnim slovima otisnuti su statistički značajni prediktori)

R – koeficijent multiple korelacije

Regresijskom jednadžbom objašnjeno je 35.8% varijance školskog uspjeha ovim skupom prediktora. Koeficijent multiple korelacije iznosi 0.619.

Jedina dva prediktora koji su se pokazali značajnima za predviđanje školskog uspjeha su procjene sposobnosti izražavanja osjećaja riječima (PRUIZRA, $p < 0.01$) i procjene sposobnosti smirivanja situacije kad dođe do svađe u razredu (PRUZNAJ, $p < 0.05$). Iz pojedinačnih korelacija s kriterijem možemo vidjeti da te dvije varijable imaju visoke i statističke značajne korelacije s kriterijem, kao i druge varijable koje predstavljaju rezultate međusobnih procjena učenika po nekim sposobnostima emocionalne inteligencije. Iz skupa tih varijabli najnižu korelaciju sa školskim ocjenama ima varijabla procjena sposobnosti razveseljanja drugih kad se loše osjećaju (PRURAZV). Varijable koje predstavljaju rezultate na Testu prepoznavanja emocija na licima osoba na fotografijama i Testu upravljanja emocijama imaju vrlo niske korelacije s varijablom školskog uspjeha i ne doprinose značajno objašnjanu varijance školskog uspjeha.

Tablica 7. Rezultati regresijske analize za kriterijsku varijablu *sociometrijskog statusa zajedno sa korelacijama između prediktorskih varijabli i kriterija*

PREDIKTORSKE VARIJABLE	r	β	p
FOTO	-0.064	-0.055	0.275
TUE	0.090	-0.068	0.192
PRUPREP	0.521**	0.116	0.195
PRUBRIN	0.446**	0.006	0.944
PRURAZV	0.602**	0.342	0.000
PRUIZRA	0.589**	0.245	0.001
PRUZNAJ	0.607**	0.276	0.000
R=0.761 R²=0.579 korigirani R²=0.561			

Legenda: r – koeficijenti korelacije

β – standardizirani β koeficijenti

p – razina značajnosti (statistički značajni prediktori otisnuti su masnim slovima)

R – koeficijent multiple korelacije

Regresijskom jednadžbom objašnjeno je 57.9% varijance sociometrijskog statusa ovim skupom prediktora. Koeficijent multiple korelacije iznosi 0.761.

Kao značajni prediktori pokazale su se na razini značajnosti od 1% varijable procjena sposobnosti razveseljavanja drugih, procjena sposobnosti izražavanja osjećaja riječima i procjena sposobnosti smirivanja svađe. Sve tri su pozitivno povezane sa sociometrijskim statusom, a u tablici možemo vidjeti da su njihove pojedinačne korelacije sa sociometrijskim statusom visoke. Koeficijenti korelacije r između druge dvije varijable procjena i sociometrijskog statusa su također visoke i statistički značajne na razini od 1%.

Varijable koje predstavljaju rezultate na Testu prepoznavanja emocija na licima osoba na fotografijama i Testu upravljanja emocijama ne pokazuju se kao značajni prediktori sociometrijskog statusa. Njihove pojedinačne r korelacije sa sociometrijskim statusom nisu statistički značajne.

5.RASPRAVA

U ovom istraživanju pokušali smo konstruirati mjere kojima bismo na objektivan način zahvatili dvije facete sposobnosti emocionalne inteligencije u okviru modela Mayera i Saloveya: prepoznavanje emocija i upravljanje svojim i tuđim emocijama. Prepoznavanje emocija sposobnost je iz prve razine modela Mayera i Saloveya i jedna od temeljnih sposobnosti emocionalne inteligencije. Naša operacionalizacija ove sposobnosti uključuje prezentaciju fotografija različitih izraza lica koji izražavaju određene emocije i za svaku fotografiju procjene prisutnosti šest različitih emocija. Skala koju smo dobili (FOTO) ima α koeficijent pouzdanosti 0.92. Buck (1984) je u pregledu sličnih mjera ove sposobnosti primijetio da one dijele probleme s pouzdanosti i valjanosti što dovodi u pitanje njihovu korisnost (prema Mayer, Di Paolo i Salovey, 1990). Dio instrumenta MSCEIT, koji je spomenut i opisan u uvodu, čini skala prepoznavanja emocija na licima i njezina pouzdanost kad je bodovana metodom stručnjaka, prema ispitivanju iz 2003.g., iznosi 0.82 (prema Mayer, Salovey, Caruso i Sitarenios, 2003). Vidimo da naša skala ima veću pouzdanost što je možda uvjetovano i većim brojem čestica ($n=72$).

Sposobnost upravljanja emocijama je sposobnost najviše razine modela Mayera i Saloveya, a nju smo pokušali odmjeriti procjenama korisnosti pojedinih oblika ponašanja u emocionalno nabijenim situacijama. Pri osmišljavanju čestica za ovaj test bilo je važno pronaći situacije karakteristične za ovu dob i ponuditi im mogućnosti ponašanja u tim situacijama koje su bliske njihovim uobičajenim reakcijama.

α koeficijent pouzdanosti ove mjere iznosi 0.51. Pouzdanost je nešto niža od očekivane. Dio skale MSCEIT koji na isti način mjeri sposobnost upravljanja emocijama (*Emotion management task*) prema ispitivanju iz 2003.g. ima pouzdanost 0.64 (prema Mayer, Salovey, Caruso i Sitarenios, 2003).

Osim ovih mjera upotrijebili smo i međusobne procjene učenika u razredu prema sposobnostima emocionalne inteligencije. Ovom metodom se koristio i Papić u svom istraživanju iz 2003. g., te smo po uzoru na njega osmislili proceduru. Učenici su jedni druge procjenjivali prema sposobnosti prepoznavanja osjećaja, brizi za osjećaje drugih, sposobnosti izražavanja osjećaja riječima, sposobnosti razveseljavanja drugih i sposobnosti smirivanja svađe. Obzirom da smo za kriterijske varijable izabrali sociometrijski status učenika u razredu i školski uspjeh, činilo se zanimljivim vidjeti

koliko su procjene učenika prema sposobnostima emocionalne inteligencije povezane s njihovim biranjima i odbijanjima u sociometrijskom upitniku i sa školskim uspjehom svakog učenika.

1. PROBLEM – *povezanost različitih mjera sposobnosti emocionalne inteligencije*

U okviru ovog problema željeli smo ispitati međusobne korelacije mjera sposobnosti emocionalne inteligencije. Da bi rezultati istraživanja išli u prilog konceptu emocionalne inteligencije, trebala bi postojati umjerena pozitivna korelacija između mjera učinka dviju sposobnosti emocionalne inteligencije (FOTO i TUE). To bi značilo da te dvije mjere zaista mjere različite sposobnosti koje su istodobno međusobno povezane, odnosno dio istog konstrukta, emocionalne inteligencije. Pretpostavka je da je za vješto upravljanje emocijama u emocionalno nabijenim situacijama potrebna vještina prepoznavanja vlastitih i tuđih emocija. Ako ne postoji korelacija između rezultata na ove dvije mjere, to bi značilo da te dvije sposobnosti nisu međusobno povezane, odnosno nisu dio istog koncepta, što ne ide u prilog konceptu emocionalne inteligencije. Korelacija između mjera učinka sposobnosti emocionalne inteligencije (FOTO i TUE) u našem ispitivanju nije se pokazala statistički značajnom. U ispitivanju MSCEIT-a iz 2003.g. dobiven je koeficijent korelacije 0.232 između skale prepoznavanja emocija na licima i skale upravljanja emocijama (prema Mayer, Salovey, Caruso i Sitarenios, 2003).

Naš rezultat nije u skladu s našim očekivanjima, a za to je moguće nekoliko razloga. To nam može govoriti da te dvije sposobnosti nisu dio istog konstrukta, emocionalne inteligencije. No, također je moguće da nismo na prikladan način izvršili operacionalizacije sposobnosti ili da su neki uvjeti u kojima je provedeno testiranje utjecali na rezultate.

Što se tiče fotografija u testu prepoznavanja emocija na licima osoba na fotografijama, one prikazuju glumce koji glume određene emocije, a ne stvarne osobe koje proživljavaju određene emocije u stvarnim okolnostima. To je moglo utjecati na to da kriteriji za točne odgovore nisu u potpunosti točni, što utječe, naravno, na rezultate. Možda bi bodovanje metodom konsenzusa dalo drugačije rezultate. Osim

toga, kako je u svim razredima redosljed prezentacija fotografija bio isti, nismo kontrolirali mogući utjecaj redosljeda fotografija na rezultate.

Korelacije Testa prepoznavanja emocija s učeničkim procjenama sposobnosti emocionalne inteligencije nisu statistički značajne. I taj je rezultat u suprotnosti s našim očekivanjima, jer smo očekivali da će učenici koji imaju veće rezultate učeničkih procjena imati i veći rezultat na Testu prepoznavanja emocija.

Rezultati na Testu upravljanja emocijama imaju pozitivne i statistički značajne korelacije s procjenama sposobnosti izražavanja osjećaja riječima i procjenama sposobnosti smirivanja svađe u razredu. Te su korelacije niske i na granici značajnosti. Korelacija između rezultata na Testu upravljanja emocijama i procjena sposobnosti izražavanja osjećaja riječima ukazuje na tendenciju da osobe koje znaju riječima izraziti svoje emocije, bolje njima i upravljaju, a poznato je da je verbalizacija osjećaja osnovni mehanizam upravljanja osjećajima. Korelacija između rezultata na Testu upravljanja emocijama i procjena sposobnosti smirivanja svađe u razredu je niska, obzirom da se radi o različitim mjerama iste sposobnosti. S drugim procjenama korelacije nisu statistički značajne

Moguć je utjecaj kriterija ocjenjivanja na ove rezultate (mišljenje stručnjaka), iako su autori testa MSCEIT u svom radu iz 2003.g. našli da su stručnjaci pouzdaniji suci u slučajevima gdje su uspostavljeni jasni kriteriji za odgovore (prema Mayer, Salovey, Caruso i Sitarenios, 2003).

Sve korelacije između procjena različitih sposobnosti emocionalne inteligencije su statistički značajne na razini od 1%, a variraju u rasponu od $r=0.239$ do $r=0.792$. Pokazano je da postoje značajne korelacije između mjera nekih nepovezanih konstrukata koji su mjereni istom metodom. Dio povezanosti između procjena ovih različitih sposobnosti vjerojatno je uvjetovan i tom pojavom.

Najveća povezanost je dobivena između procjena sposobnosti prepoznavanja emocija i brige za osjećaje drugih. Moguće je da su djeca sposobnost prepoznavanja tuđih osjećaja procjenjivala na temelju izražene brige za osjećaje drugih. Procjene sposobnosti prepoznavanja osjećaja drugih visoko su povezane i s procjenama sposobnosti izražavanja osjećaja riječima i procjenama sposobnosti smirivanja svađe u razredu, a korelacija sa sposobnosti razveseljavanja drugih nešto je niža. Dakle, djeca koja imaju viši rezultat na procjenama sposobnosti razveseljavanja drugih, rjeđe se ističu u sposobnosti prepoznavanja osjećaja drugih od djece koja imaju više rezultate na procjenama ostale tri sposobnosti. Procjene brige za osjećaje drugih

podjednako koreliraju sa sposobnostima izražavanja osjećaja riječima i smirivanja svađe u razredu. Opet je nešto niža korelacija procjena brige za osjećaje drugih s procjenama sposobnosti razveseljavanja drugih. Procjene sposobnosti razveseljavanja drugih nešto više koreliraju s procjenama sposobnosti izražavanja osjećaja riječima i procjenama sposobnosti smirivanja svađe u razredu nego s procjenama brige i prepoznavanja osjećaja drugih. Procjene sposobnosti smirivanja svađe u razredu podjednako koreliraju s drugim procjenama. Općenito možemo vidjeti da su najniže korelacije procjena sposobnosti razveseljavanja drugih s procjenama drugih sposobnosti. Vjerojatno su djeca više u toj sposobnosti birala one koji su najglasniji u razredu i najviše nasmijavaju učenike, a to su često učenici koji se ne ističu u sposobnostima prepoznavanja i izražavanja osjećaja ili brige za osjećaje drugih.

2. PROBLEM – *razlike između rezultata djevojčica i dječaka*

U okviru drugog problema smo željeli provjeriti razlikuju li se rezultati djevojčica i dječaka na različitim mjerama sposobnosti emocionalne inteligencije. Očekivali smo razlike u korist djevojčica, obzirom da one u ovoj dobi prednjače u razvoju pred dječacima, odnosno ranije ulaze u pubertet. Uz to sam već napomenula da je poznato da su žene više usmjerene na osjećaje, što je i društveno prihvaćeno, dok dječaci o osjećajima ne razgovaraju i nisu toliko na njih usmjereni.

U ispitivanju emocionalne inteligencije u ranoj adolescentnoj dobi dobivena je razlika između dječaka i djevojčica u rezultatima na skali samoprocjena sposobnosti percepcije emocija i upravljanja emocijama drugih ljudi, no, nije dobivena razlika u samoprocjenama regulacije vlastitih osjećaja (Ciarrochi, Chan i Bajgar, 2000). Naši rezultati su većim dijelom potvrdili očekivanja.

Djevojčice imaju statistički značajno bolje rezultate na Testu upravljanja emocijama ($t=-3.419$, $p<0.01$). Osim toga, bolje su procijenjene prema sposobnostima prepoznavanja osjećaja, brige za druge, razveseljavanja drugih i smirivanja svađe u razredu. Statistički značajna razlika nije dobivena na Testu prepoznavanja emocija i procjenama sposobnosti razveseljavanja drugih.

Možemo reći da djevojčice bolje prepoznaju svoje i tuđe emocionalne potrebe od dječaka i bolje reagiraju na njih. Također, prema procjenama svojih vršnjaka u razredu, one bolje prepoznaju kako se drugi osjećaju, više brinu za osjećaje drugih,

lakše izražavaju osjećaje riječima i smiruju situacije svađe u razredu. Jedina sposobnost u kojoj se one, prema procjenama vršnjaka, ne razlikuju od dječaka je sposobnost razveseljavanja drugih. Moguće je da su djeca o sposobnosti razveseljavanja drugih zaključivala na temelju izražavanja humora, a to nije područje u kojem se djevojčice i dječaci inače razlikuju.

Razlika se također nije pokazala u rezultatima Testa prepoznavanja emocija. Prepoznavanje emocija je jedna od temeljnih sposobnosti emocionalne inteligencije i ona se razvija najranije u životu. Zbog toga je moguće da u ovoj dobi ne postoji razlika između dječaka i djevojčica u toj sposobnosti.

3. PROBLEM – *predviđanje školskog uspjeha i sociometrijskog statusa na temelju mjera sposobnosti emocionalne inteligencije*

U okviru trećeg problema smo željeli ispitati mogućnost predviđanja sociometrijskog statusa učenika i školskog uspjeha na temelju pojedinačnih mjera sposobnosti emocionalne inteligencije. Sposobnosti opće inteligencije nezaobilazan su faktor koji utječe na školski uspjeh, no optimizam u pogledu mogućnosti prognoziranja školskog uspjeha većinom se bazira na pretpostavci da klasični testovi inteligencije objašnjavaju oko 25% varijance uspjeha u školskom obrazovanju, tako da ostaje dovoljno neobjašnjene varijance koju bi mogle objasniti sposobnosti i vještine iz domene emocionalne inteligencije. Emocionalna inteligencija bi se trebala manifestirati u svakodnevnom školskom sustavu, jer bi osobi, osim pozitivnog utjecaja emocija na mišljenje i učenje, omogućavala i lakše snalaženje u interpersonalnim odnosima (s drugim učenicima i nastavnicima), kao i podnošenje frustracija koje proizlaze iz “nesavršenog školskog sustava” (Takšić, 1998).

Iz korelacija pojedinačnih mjera sposobnosti emocionalne inteligencije s prosječnim učeničkim ocjenama na polugodištu možemo vidjeti da niti jedna od mjera učinka nije statistički značajno povezana sa školskim ocjenama. No, sposobnosti koje smo mi mjerili mjerama učinka nisu dio 2. razine modela Mayera i Saloveya (emocionalna facilitacija mišljenja) koja se najčešće povezuje sa školskim uspjehom, nego su dio 1. (percepcija, procjena i izražavanje emocija) i 4. (refleksivna regulacija emocija u promociji emocionalnog i intelektualnog razvoja).

Sve varijable učeničkih procjena su u pozitivnim statistički značajnim korelacijama sa školskim uspjehom. Općenito možemo zaključiti da su učenici boljeg školskog uspjeha češće birani kao oni koji se ističu u pojedinim sposobnostima emocionalne inteligencije. To bi moglo značiti da su sposobnosti emocionalne inteligencije zaista važan faktor u objašnjenju školskog uspjeha.

Najveću korelaciju sa školskim uspjehom ima varijabla procjena sposobnosti izražavanja osjećaja riječima, nešto niže korelacije imaju varijable procjena sposobnosti prepoznavanja osjećaja drugih, procjena brige za osjećaje drugih i procjena sposobnosti smirivanja svađe u razredu, a najnižu ima varijabla procjena sposobnosti razveseljavanja drugih. To znači da su pojedinci koji su bolje procijenjeni prema sposobnosti izražavanja osjećaja riječima ujedno i boljeg školskog uspjeha. Mogli bismo pretpostaviti da u školskom sustavu bolje prolaze pojedinci koji se bolje općenito verbalno izražavaju, a da su i te pojedince učenici više birali kao one koji su dobri u izražavanju osjećaja riječima. Nižu korelaciju sa školskim uspjehom ima varijabla procjena sposobnosti razveseljavanja drugih. Već sam napomenula da su vjerojatno učenici kao istaknute u ovoj sposobnosti birali duhovite učenike koji se često šale, a ti učenici mogu biti različiti po uspjehu u školi.

Regresijskom analizom se pokazalo da ovaj skup prediktora objašnjava 35.8% varijance školskog uspjeha, što je zadovoljavajuće. Dakle, skupom mjera emocionalne inteligencije mogli bismo u određenoj mjeri prognozirati uspjeh u školi. No, kao pojedinačni prediktori su se statistički značajnim pokazale samo varijable procjena sposobnosti izražavanja osjećaja riječima ($\beta=0.491$, $p<0.01$) i procjena sposobnosti smirivanja svađe u razredu ($\beta=0.166$, $p<0.05$). To bi moglo značiti da sposobnost izražavanja osjećaja riječima i smirivanja svađe u razredu značajno doprinosi objašnjenju školskog uspjeha, odnosno da učenici koji imaju razvijene te sposobnosti imaju i bolji uspjeh u školi.

Papić je u svom istraživanju povezanosti emocionalne inteligencije sa školskim uspjehom dobio statistički značajne koeficijente korelacije između rezultata na mjeri emocionalne inteligencije UEK-45 i školskog uspjeha ($r=0.15$). Rezultati hijerarhijske regresijske analize na kompletnom uzorku u tom istraživanju su pokazali da nakon parcijalizacije efekta mjere “klasične inteligencije” dvije mjere emocionalne inteligencije relativno malo, ali statistički značajno doprinose predikciji školskog uspjeha, svaka po 2%.

Dobiveni rezultati opravdavaju naša očekivanja o doprinosu mjera emocionalne inteligencije predikciji školskog uspjeha i poklapaju se s očekivanjima autora konstrukta emocionalne inteligencije Mayera i Saloveya.

Mjere učinka sposobnosti emocionalne inteligencije nisu statistički značajno povezane niti s drugom kriterijskom varijablom, sociometrijskim statusom. Naša očekivanja su bila drugačija. Istraživanja pokazuju da su djeca koja su osobito vješta u "čitanju" tuđih emocija ujedno ona koja uživaju viši društveni status među vršnjacima (Hubbard i Coie, 1994). Cassidy i sur. su u jednom svom istraživanju pronašli da su djeca koja su dobra u prepoznavanju i razumijevanju emocija prihvaćenija od strane svojih vršnjaka. U sličnom istraživanju Custrina i Feldmana se pokazalo da je u djevojčica (9-12g.) sposobnost prepoznavanja izraza lica druge osobe povezana sa stupnjem socijalne kompetencije (Ciarrochi, Chan i Bajgar, 2000).

Neke studije, u kojima su se vještine upravljanja emocijama procjenjivale pomoću procjena roditelja i nastavnika, pokazale su povezanost tih vještina sa socijalnom kompetencijom učenika (Eisenberg i dr.,1995; prema Ciarrochi, Chan i Bajgar, 2000).

Dio uzroka naših neočekivanih rezultata vjerojatno je u nedostacima ovog istraživanja koja su već prije opisana.

Međusobne procjene učenika prema sposobnostima emocionalne inteligencije, s druge strane, statistički značajno koreliraju sa sociometrijskim statusom učenika. Korelacije su umjerene i variraju u rasponu od $r=0.446$ do $r=0.607$. Ove korelacije bi mogle govoriti o važnosti ovih sposobnosti za prihvaćenost od strane vršnjaka u ovoj životnoj dobi.

Regresijskom analizom smo utvrdili da ovaj skup prediktora objašnjava 56.1 % varijance sociometrijskog statusa učenika i dobiveni rezultat je u skladu s našim očekivanjima. Koeficijent multiple korelacije iznosi 0.761. Kao značajni prediktori sociometrijskog statusa pokazale su se varijable procjena sposobnosti razveseljavanja drugih ($\beta=0.342$, $p<0.01$), procjena sposobnosti izražavanja osjećaja riječima ($\beta=0.245$, $p<0.01$) i procjena sposobnosti smirivanja svađe u razredu ($\beta=0.276$, $p<0.01$). Dakle, na temelju procjena drugih učenika u razredu prema navedenim sposobnostima možemo u određenoj mjeri predviđati sociometrijski status djeteta.

Na kraju rasprave želimo napomenuti da su ispitanici, unatoč uvjetima koji nisu bili idealni, bili motivirani za sudjelovanje u istraživanju što se vidjelo iz njihovih povremenih komentara na prezentirane fotografije ili opisane situacije (rjeđe). Nedostaci u provedbi ispitivanja svakako su učionice u kojima nije moguće ispitanicima osigurati percepciju fotografija s iste udaljenosti i pod istim kutem. Neki razredi su bili i brojčano veći, a taj broj učenika u razredu mogao je utjecati na usmjerenje pažnje.

Iz detaljno opisanih rezultata u raspravi možemo vidjeti da Test sposobnosti prepoznavanja emocija na licima osoba ima visoku pouzdanost, ali nema pozitivnu korelaciju niti s jednom drugom varijablom korištenom u istraživanju. Ne korelira s drugim mjerama emocionalne inteligencije, niti s kriterijskim varijablama, školskim uspjehom i sociometrijskim statusom. Osim toga, nije se pokazala niti razlika između muških i ženskih ispitanika u toj sposobnosti. Obzirom da je sposobnost prepoznavanja emocija, odnosno iščitavanja emocija iz neverbalnih podražaja, jedna od temeljnih sposobnosti emocionalne inteligencije prema modelu Mayera i Saloveya, očekuje se da pojedinci koji su uspješniji u toj sposobnosti imaju veći kapacitet za razvoj drugih sposobnosti emocionalne inteligencije (npr. upravljanje svojim i tuđim emocijama) i socijalnih vještina za koje se pretpostavlja da utječu na sociometrijski status pojedinca u grupi vršnjaka.

Test upravljanja svojim i tuđim emocijama ima pouzdanost nižu od očekivane, no dobivene su pozitivne korelacije s procjenama nekih sposobnosti emocionalne inteligencije (sposobnost izražavanja osjećaja riječima i sposobnost smirivanja svađe u razredu). Osim toga, pokazalo se da se rezultati dječaka i djevojčica u tom testu statistički značajno razlikuju. No, nije utvrđena povezanost te mjere s kriterijskim varijablama.

Međusobnim procjenama učenika po sposobnostima emocionalne inteligencije dobiveni su neki zanimljivi rezultati. Tako su sve procjene po različitim sposobnostima međusobno u statistički značajnim korelacijama, one također statistički značajno koreliraju s kriterijskim varijablama, školskim uspjehom i sociometrijskim statusom učenika, a dobivene su i razlike između djevojčica i dječaka na procjenama svih sposobnosti, osim sposobnosti razveseljavanja drugih. Varijable procjena sposobnosti razveseljavanja drugih, procjena sposobnosti izražavanja osjećaja riječima i sposobnosti smirivanja svađe u razredu su se pokazale i kao

statistički značajni prediktori sociometrijskog statusa, a varijable procjena sposobnosti izražavanja osjećaja riječima i sposobnosti smirivanja svađe u razredu kao značajni prediktori školskog uspjeha.

Važno je napomenuti da se ovaj skup prediktorskih varijabli pokazao kao značajan u objašnjenju školskog uspjeha i sociometrijskog statusa učenika rane adolescentne dobi. Naime, njime je objašnjena prilično značajna količina varijance kriterijskih varijabli, 35.8% varijance školskog uspjeha i 56.1% varijance sociometrijskog statusa učenika. Dakle, na temelju međusobnih učeničkih procjena sposobnosti izražavanja osjećaja riječima i sposobnosti smirivanja svađe u razredu možemo predviđati školski uspjeh učenika, a na temelju tih istih procjena uz procjene sposobnosti razveseljavanja drugih možemo predviđati sociometrijski status učenika.

6. ZAKLJUČAK

1. Međusobne procjene učenika prema različitim sposobnostima emocionalne inteligencije (PRUPREP, PRUBRIN, PRURAZV, PRUIZRA i PRUZNAJ) su statistički značajno međusobno povezane u rasponu od $r=0.24$ do $r=0.79$. Njihove pojedinačne korelacije s mjerom prepoznavanja emocija na licu osobe (FOTO) nisu statistički značajne. Ta mjera također nije u korelaciji niti s mjerom upravljanja svojim i tuđim emocijama (TUE). Mjera upravljanja svojim i tuđim emocijama (TUE) je statistički značajno povezana s vršnjačkim procjenama sposobnosti izražavanja osjećaja riječima (PRUIZRA, $r=0.257$, $p<0.01$) i smirivanja svađe u razredu (PRUZNAJ, $r=0.154$, $p<0.05$).

2. Utvrđena je razlika između rezultata muških i ženskih sudionika u Testu upravljanja svojim i tuđim emocijama ($t=-3.419$, $p<0.01$), te procjenama sposobnosti prepoznavanja osjećaja drugih ($t=-4.724$, $p<0.0001$), brige za osjećaje drugih ($t=-6.873$, $p<0.0001$), sposobnosti izražavanja osjećaja riječima ($t=-6.008$, $p<0.0001$) i sposobnosti smirivanja svađe u razredu ($t=-2.092$, $p<0.05$). Rezultati ženskih ispitanika na ovim mjerama su statistički značajno bolji od rezultata muških ispitanika.

Dječaci i djevojčice se ne razlikuju međusobno po rezultatima na Testu prepoznavanja emocija i po procjenama sposobnosti razveseljavanja drugih.

3. Provedenim regresijskim analizama utvrđene su značajne povezanosti s obje kriterijske mjere.

Višestrukom regresijskom analizom utvrđen je značajni doprinos skupa mjera emocionalne inteligencije u predviđanju školskog uspjeha. Njima je objašnjeno 35.8% varijance školskog uspjeha. Za predviđanje školskog uspjeha značajnima su se pokazala dva prediktora, procjene sposobnosti izražavanja osjećaja riječima (PRUIZRA, $\beta=0.491$, $p<0.01$) i procjene sposobnosti smirivanja situacije kad dođe do svađe u razredu (PRUZNAJ, $\beta=0.166$, $p<0.05$). Te varijable imaju statistički značajne pojedinačne korelacije sa školskim uspjehom, kao i druge varijable procjena (PRUPREP, PRUBRIN i PRURAZV).

Višestrukom regresijskom analizom utvrđen je značajni doprinos skupa mjera emocionalne inteligencije u predviđanju sociometrijskog statusa učenika. Objašnjeno je 56.1% varijance sociometrijskog statusa ovim skupom prediktora. Kao značajni prediktori pokazale su se varijable procjene sposobnosti razveseljavanja drugih (PRURAZV, $\beta=342$, $p<0.01$), procjena sposobnosti izražavanja osjećaja riječima (PRUIZRA, $\beta=0.245$, $p<0.01$) i procjena sposobnosti smirivanja svađe u razredu (PRUZNAJ, $\beta=0.276$, $p<0.01$). Sve tri su pozitivno povezane sa sociometrijskim statusom, a njihove pojedinačne korelacije sa sociometrijskim statusom su visoke. Koeficijenti korelacije r između druge dvije varijable procjena (PRUPREP i PRUBRIN) i sociometrijskog statusa su također visoke i statistički značajne na razini od 1%.

7. LITERATURA

1. Bohnert, A.M., Crnic, K. A., Lim, K. G. (2003). Emotional competence and aggressive behavior in school-age children (1). *Journal of Abnormal Child Psychology*.
2. Ciarrochi, J., Chan, A. Y. C., Bajgar, J. (2001). Measuring emotional intelligence in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 31 (7), 1105-1119.
3. Goleman, D.(1997). *Emocionalna inteligencija – zašto je važnija od kvocijenta inteligencije?*. Mozaik knjiga, Zagreb.
4. Kulenović, A., Balenović, T., Buško, V. (2000). Test analize emocija: jedan pokušaj objektivnog mjerenja sposobnosti emocionalne inteligencije. *Suvremena psihologija*. 3(1-2), 27-48.
5. Mayer, D., Salovey, P., Caruso, D. R., Sitarenios, G. (2001). Emotional Intelligence as a Standard Intelligence. *Emotion*, 1(3), 232-242.
6. Mayer, D., Salovey, P., Caruso, D. R., Sitarenios, G. (2003). Measuring Emotional Intelligence With the MSCEIT V2.0. *Emotion*, 3(1), 97-105.
7. Papić, M.(2003). *Emocionalna inteligencija u školskom kontekstu*. Magistarski rad. Filozofski fakultet, Zagreb.
8. Roberts, R. D., Zeidner, M., Matthews, G. (2001). Does Emotional Intelligence Meet Traditional Standards for an Intelligence? Some New Data and Conclusions. *Emotion*, 1(3), 196-231.
9. Salovey, P. i Sluyter, D. J.(1999). *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija: pedagoške implikacije*. Educa, Zagreb.
10. Schutte, N. S., Malouff, J. M. , Coston, T. D., Greeson, C., Jedlicka, C., Rhodes, E., Wendorf, G. (2001). Emotional Intelligence and Interpersonal Relations. *The Journal of Social Psychology*, 141(4), 523-536.
11. Takšić, V.(1998). *Validacija konstrukta emocionalne inteligencije*. Doktorska dizertacija. Filozofski fakultet, Zagreb.
12. Trinidad, D. R., Johnson, C. A.(2000). The association between emotional intelligence and early adolescent tobacco and alcohol use. *Personality and Individual Differences* 32(2002), 95-105.